

معرفی برخی از نسخ طرفه شبیه خوانی (به زبان آذری)

پدیدآورده (ها) : عناصری، جابر
کتابداری، آرشیو و نسخه پژوهی :: گنجینه اسناد :: پاییز و زمستان 1374 - شماره 19 و 20
از 7 تا 11
آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/98649>

دانلود شده توسط : سارا سلطانی
تاریخ دانلود : 30/07/1395

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

معرفی برخی از نسخ طرفه شبیه خوانی

(به زبان آذری)

دکتر جابر عناصری

(استاد تعزیه شناسی دانشکده های هنری)

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

هنرمندان عرصه صد میدان عشق شیدایان - ذبیحاً بالقفا و مه جبینان محرم
حریم کبریا و هایلیان خمارچشم و اسماعیلیان حاضر در قربانگاه آزمون
خدا و ملک منظران زیبا - همچون یوسف گلعدار - و حضرت حسین بن
علی (ع) همان عاشق خدا و جهان آرای مدیر و مدبّر - یعنی آفریدگار
بی همتا - بوده است.

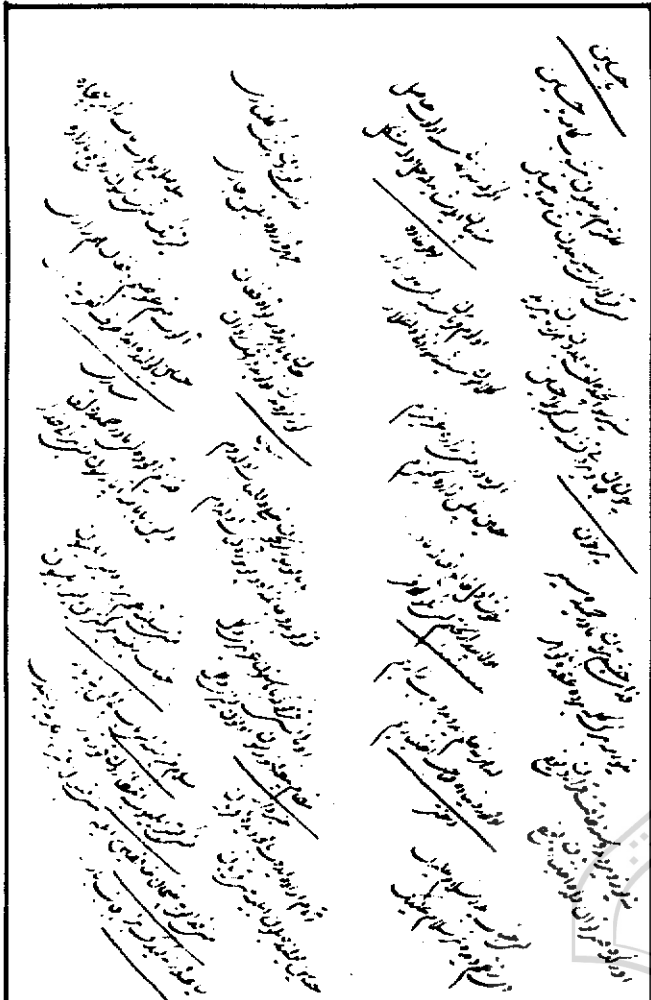
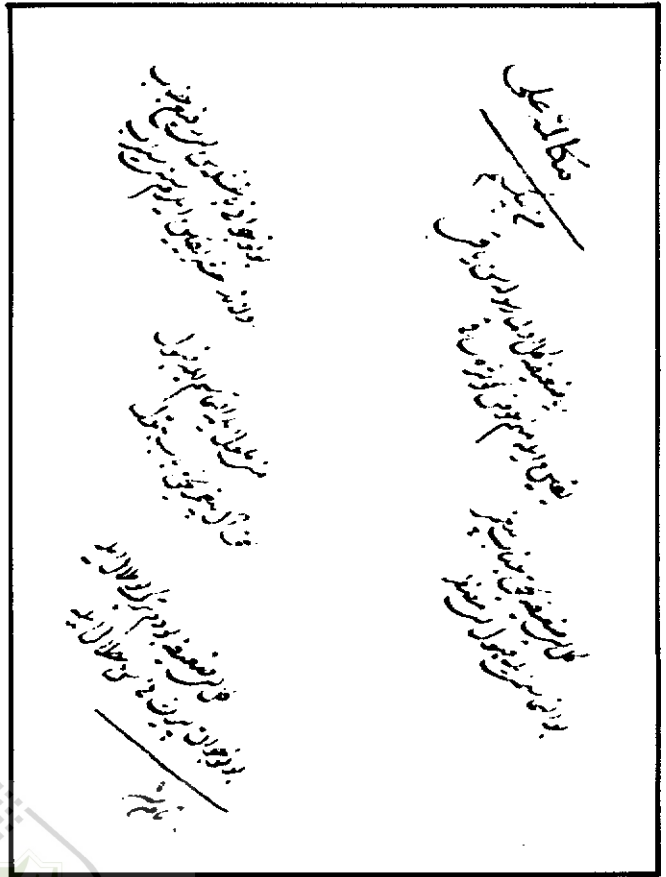
پژوهش در عرصه نسخه نگاری جهت شبیه خوانی، تاریخ معینی برای
تحریر متون تعزیه را روشن نمی سازد. اما حداقل از زمانی که «جنگ
شهادت» یعنی - مجموعه سی و سه مجلس تعزیه - را در عهد قاجار به
الکساندر ادمنود خوجکو (ALEXANDRE EDMOND CHODZKO)
ایران شناسا لهستانی - روسی و نایب کنسول دولت تزاری در رشت و
نایب سفارت روسیه در تهران فروختند، خونابه چشمان کاتبان را جاری
ساختند. و دانسته شد که تاریخ تدوین این نسخه ها به اواخر دوران
فرمانروایی فتح علی شاه و اوایل عصر محمدشاه قاجار می رسد.

خوجکو در مقدمه «کتاب نمایش ایرانی» می گوید که به سال ۱۸۳۳ در
تهران بوده و چند سال دیگر در ایران اقامت داشته و جنگ شهادت را از
کارگزاران دربار قاجار، خریده است؟! او در این مورد می گوید:
«... حسین علی خان خواجه که مدیر کارهای نمایشی دربار است، او - این
تعزیه نامه ها را به من فروخته است...»

هرگون عاشورا دو،
هر یو کربلا دور بیزلوه
(کل یوم عاشورا، کل ارض کربلا)

«مکالمه»، زیباترین و اژه ای است که در آذربایجان به نسخ شبیه خوانی
و متون «تعزیه» اطلاق می گردد.
به جرأت می توان گفت: تعزیه، زیباترین نمایش آیینی و برآزنده ترین
آیین نمایشی است که در قیامت قامت پاکدلان صحنه لم یزل قداست و
شهادت، هزار نقش عجب عیان می سازد و «مکالمه» ها، نمونه بی نظیر
سخن منظوم به شمار می روند که در طی زمان از سینه شاعران سوخته دل
نشأت گرفته و به چشمان خونپالای کاتبان و محوّران شیوا قلم و به
جوهری برگرفته از خون دیدگان خوشنویسان، بر سینه حریر نشان کاغذ
آشکار گشته و خطاطان و مشافقان به خوش خطی و به وقف قلم، حجله
زرنگار عروس کلام را آراسته اند.

از دیدگاه شناخت اسناد و مدارک ویژه تعزیه یا «نمایش آیینی -
عبادی»، نسخ شبیه خوانی از نظر گیرایی مضمونی و رعایت ظرافت و
دقایق شعری، مخصوصاً زیبایی صوری مختص تحریر این نسخه ها -
همیشه ایام - دربرگیرنده مجموعه ای از ظرافتها و ملاحظتها و شیرینی قلم

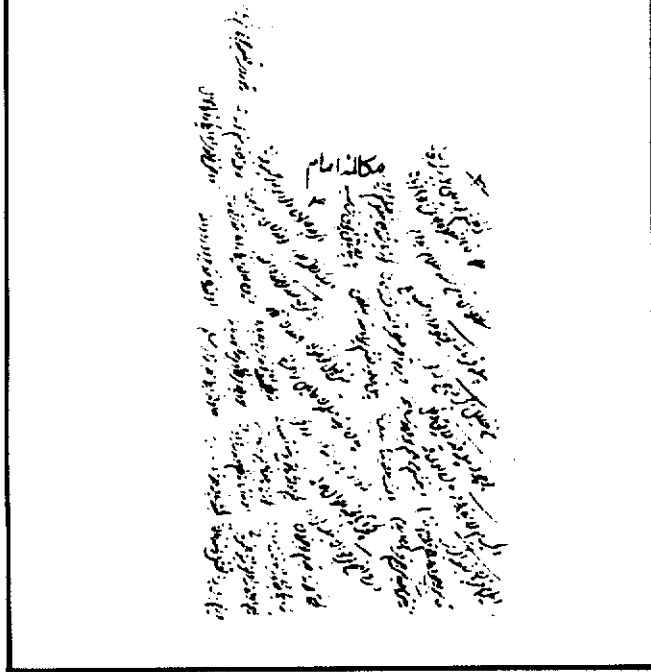

پس «مکالمه» در آذربایجان، همان منظومه خوانی ویژه تعزیه و شبیه خوانی است که تاکنون - با کمال تأسف - نسبت به شناخت این نسخه‌ها و معرفی این اوراق زرنشان نمایش مصائب، اقدام جدی بعمل نیامده است.

اینکه به متفاس دقت ورقی بر شبیه‌نامه‌های آذری می‌زنیم تا حداقل زحمات نگارنده این مقاله در مورد گردآوری مکالمه‌های تعزیه در آذربایجان که به خون جگر فراهم کرده‌ام، عیان گردد و جهت استحضار خوانندگان ارجمند، معرفی این نسخه‌ها به شیوه اجمالی انجام گیرد.

فهرست برخی از این نسخ بدست آمده که از نظر خوشنویسی، انتخاب کاغذ، پختگی شعری، شیرینی قلم کاتب و وصف ماجراهای قابل تأمل در قلمرو شبیه خوانی، نمونه بارزی از نبوغ ایمانی - فرهنگی و هنری شاعران و کاتبان و ... و در اختیار راقم این سطور است، به این شرح می‌باشد.

- ۱- مجلس شبیه خوانی حضرت سلیمان و اقرار به وحدانیت بلقیس - ملکه شهر سبا - (تعداد شبیه خوانان : ۵ نفر) در مورد خدا
- ۲- مجلس عاق والدین (شبیه خوان : ۸ نفر)
- ۳- مجلس وفات ابراهیم (پسر رسول خدا)، - (شبیه خوان : ۸ نفر)
- ۴- مجلس شمعون یهودی (شبیه خوان : ۹ نفر)
- ۵- مجلس شهادت قنبر (شبیه خوان : ۸ نفر)
- ۶- مجلس تولد امام حسین علیه السلام (شبیه خوان : ۹ نفر)

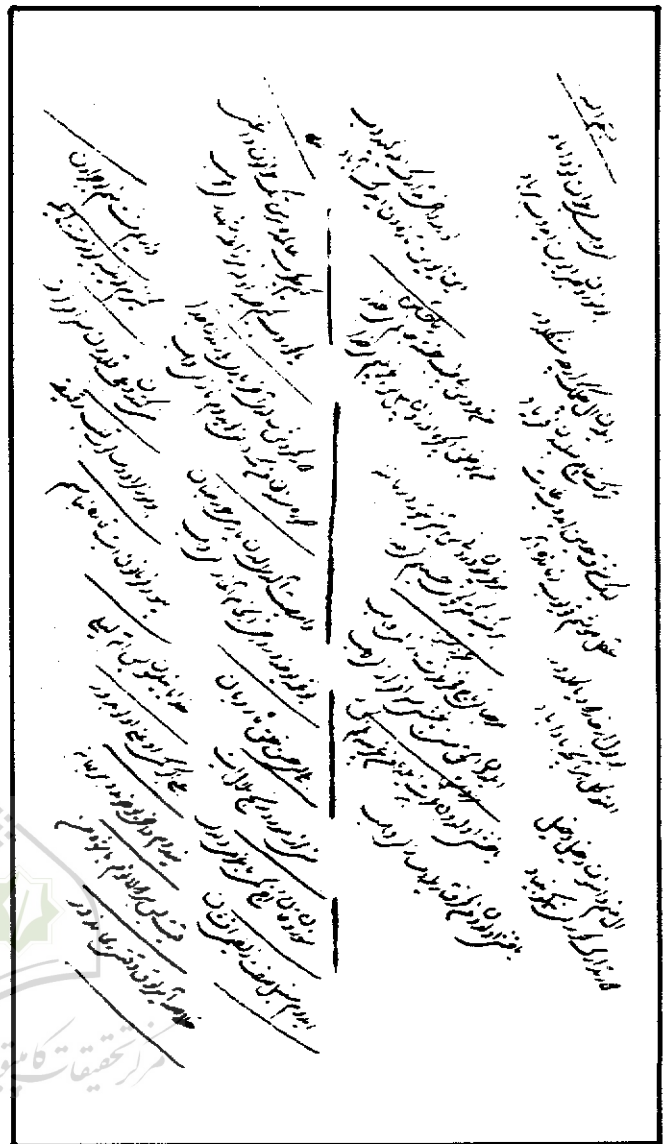
روز مصیبت فرارسیده
در صحرای نینوا روزگارت سیاه می‌شود
آن لحظه که - شمر - به جور و ستم، اعوان و یارانم را میکشد

جناب سکینه در مجلس دختر ابوسعید :
دو شوبدو یادمه اکبر - او ماه خوش طلعت
آلوب قراریمی الدن داخلی گیدوب طاعت

ترجمه :
یاد برادرم اکبر - آن ماه خوش طلعت
قرار از کفم ربوده و طاعت از دستم بگرفته

دختر (در مجلس دختر و پسر فروشی) :
آقام اراده ایدوب با دو دیده گریان
حسین یولوندا بوگون ایلیه منی قربان
بیله صلاح ییلوب باب زار بیچاره
کنیز تک منی ادسون روانه بازاره
آلوب منیم عوضیم با فغان و هم زاری
حسین یولوندا ایده صرف تعزیه داری

ترجمه :
پدرم اراده کرده - با دو دیده گریان
امروز مرا در راه حسین (ع) - قربانی کند
این چنین صلاح دیده است بایم
که مرا همچون کنیزی روانه بازار سازد
[مرا بفروشد] و در عوض با فغان و زاری
[بول بدست آمده را] صرف تعزیه داری حسین (ع) بکند.

ضمن کنجکاری درباره نام و نشان شاعر و سراینده این مکالمه، به جز در یک مورد و آن هم در مجلس وفات حضرت معصومه، مشخصات سراینندگان نسخه‌های تعزیه معلوم نشد. ظاهراً سراینده غمنامه حضرت معصومه، شخصی بنام «ملا رضا» بوده و یا این اسم از آن کاتب و محرر شبیه‌نامه بوده است. تنها در مجلس یاد شده و در کنار فهرست اسامی شبیه‌خوانان، فهرست لوازم و اسباب مجلس ویژه اجرای شبیه‌نامه وفات حضرت معصومه قید شده است.

تاریخ دقیق سروده شدن اشعار معلوم نیست ولی از لحاظ شیوه نگارش و انتخاب جوهر و کاغذ و بالاخره در نظر گرفتن قدمت صوری نسخه‌ها، مسلماً این شبیه‌نامه‌ها از اسناد بی‌مثال تعزیه در ایران به شمار می‌روند.
تصویر برخی از این نسخه‌ها در مَدَنظر خوانندگان ارجمند قرار دارد.

* نقل مطالب و استفاده از طرح و تصاویر بدون اجازه کتبی نویسنده، ممنوع است.

ترجمه :
غم، بار دیگر به ملک دل ویرانم لشکر کشیده
کیوتر اشتیاق من از این دار فنا منزل به ملک دیگر کشیده
چونکه آخرین دقایق عمرم رسیده، مطلب آخر این است که :
چشمانم به شوق دیدار جمال علی اکبر منور شده

حضرت امام حسین (ع) در مجلس خُرّ : (خطاب به حضرت زینب(س))
باجی جان آغلاما گلن ایندی بولدوم
مصیبت گونون یوخون لاشوب
صحرای نینوا ده دو شر سن قواگونه
شمر اولدورنده ظلمیله اعوان و یاریمی

ترجمه :
خواهرم، گریه مکن - این دم آگاه گشتم که :